

Manj pomembne so druge razlage. Grimm je izhajal iz neke suponirane osnove **sloba*, **svoba*. Mislili so celo na *člověk* > *slověk* > *Slověn* (tako npr. Čelakovský v ČČM 1837, 53 d.). Nedostopne so mi publikacije Moroškina in Lehničkega, ki jih citira Niederle, SS II 2, 481 d., po katerem povzemam tudi razlage, ki jih samo mimogrede omenja, npr. od *skala*, od *glava*, od *selo*, od *slavec*, od *slati* in podobno.

Resni filologi kakor Miklošič (EW 308), Jagić (JA XXIII 572 in XXIV 583); P. Kretschmer (JA XXVII 232) odklanjajo vse poskuse etimologije od kraja.

Vedno znova pa so se zatekali k osnovi **k'leu-*, izpričani v *slava*, *slovo*, *sluti*. Iljinskij je videl v imenu deležniško izvedenko iz glagola *slověti*, torej naj bi *slověn-* pomenilo »človek, ki govori razumljivo«. (O nekotorych archaizmach, 1902.) S to razlago se je strinjal tudi Niederle, Slovanské starožitnosti II, 2, 469 d., ki je opozarjal na antitezo v imenu *Němьcb* iz *němь* »nerazumljiv«. Navajali so tudi albansko nacionalno ime *šk'ipetar* iz *šk'pon* »razumem«. V borbi za nacionalno uveljavljanje je bila ta razlaga dolgo priljubljena. Vendar je Brückner leta 1924. postavil diametralno razlago imena in iskal izhodišče zanj v pragermanskem glagolu *slavēn* »molčati«. Baudoin de Courtenay, Język Polski III, 1916, 62 d. pa je sodil, da ime sploh ni nastalo pri Slovanih, ampak v tuji, verjetno latinsko-grški sferi. Tujci so samo germanizirali nenavadno pogostna slovanska antroponima na *-slavь*, tipa *Radoslav*, *Miroslav*, *Stanislav*. Podobno se v grških imenih pojavlja *-klēs*. Po Otrębskem naj bi to *-slovь* v antroponimih pomenilo »član družine«. Tudi Zubatý (LF 1902, 220) je menil, da je *Slověn-* moglo nastati po hipokoristični krajšavi nekega starega kompozita, kjer je bil v prvem ali drugem delu element **k'levos*, **sloves*, **sleves*. *Slověn-* bi se šele kasneje priključilo deklinaciji na *-janinь*, *-jane*. Drugo pot je ubral J. Mikkola (RFV III, 1902) in kasneje v uvodu v svojo Urslavische Grammatik. Ime Slovene povezuje z gršč. *laós* iz starejšega *slavós* in irskim *sluag* »polk, truma, vojska« iz *slou* — *gos* »sluga«. Prvotni pomen naj bi se glasil »član plemena«. Tudi J. Sutttnar v Jagićevem zborniku 612 izhaja iz suponirane slovanske osnove sluga z izhodnim pomenom »deček, mož, človek«. Kasneje je M. Rudnicki, Sl. Occ. VII, 486 suponiral tudi dubleto **sleu-*, **slou-*, **slu-* »teči«, ki naj bi odgovarjala osnovi **sreu-*, **srou-*, **sru-* izpričani v slovanskem apelativu *struga*. Nedostopna pa mi je razlaga L. Massinga, Slawisch-germanische Lehnwortkunde 1927. leta.

(Se bo nadaljevalo)

Francè Jesenovec

GOVOR SLOVENSKEGA OTROKA

Otroški govor je nedvomno posebna vrsta človeškega govora, saj ga od govora odraslih ljudi ločijo stvari, kakor so: njegov razvoj, čisto posebni jezikovni pojavi, posebna govorna melodija, nenavadno število hipokoristik ali ljubkovalnih izrazov in deminutiv ali pomanjševalnic, dalje dolga vrsta analogij ali nalik, svojevrstne metafore in podobe, posebne kontaminacije ali strnitve, metateze in nazadnje povsem izredne haplogologije, krajšanja in izpusti ali elizije.

V prvih treh mesecih življenja dojenček samo joka in kriči. S temi glasovi, ki so pač še nehoten, spontan izliv močne neugodnosti, torej afekta, nima otročiček še nikakega namena, da bi kaj povedal tistim, ki so pri njem. Potemtakem še ne govori, marveč samo izraža to ali ono neugodnost z vokali, bodisi z monoftongi, bodisi z diftongi e-jevske barve, kakor so e, ee, ue (vekatil).

V dobi od treh mesecev do enega leta starosti pa otrok že nejasno artikulira posamezne glasove. A to nejasno tvorjenje glasov ni še zmerom nič drugega kakor neko grgranje, gruljenje in brbljanje. Na tej stopnji otroškega govora se vokalom že pridružijo soglasniki, a še vedno otrok nič ne sporoča tistim, ki so v njegovi bližini, še zmerom so ti glasovi in zlogi samo izliv otrokovega afekta, vendar to pot ne več toliko izraz neke neugodnosti, kolikor bolj izraz ugodnosti in udobja, ki ga otrok občuti, recimo, po dobri jedi, po mirnem spanju ali po prijetni vožnji. Zato otrok v podobnih primerih »prede kakor muca« in govori sam s sabo ter to »predenje« že spremlja z mimiko in kretnjami. Seveda je ves ta izraz otrokovega zadovoljstva še zmerom nepopoln, je šele vaja za pravi artikulirani govor, saj je izražen nekako z glasovi e, a in uvularnim r: er, re, ere, ra, era ipd.

Naslednji stadij otroškega govora imenujemo eholalija in obsega dobo drugega in tretjega leta otrokovega življenja. Tedaj namreč otrok že dojema tuje glasove in jih tudi začne posnemati -eho-. V tem stadiju otrok že tvori zloge iz zapornikov m, p, b, t in d ter samoglasika a, torej zloge: ma, pa, ba, ta in da. Hkrati pa te zloge rad podvoji, tako da nastanejo znane reduplikacije ma-ma, pa-pa, ba-ba, ta-ta in da-da. Sprva so to v resnici le posamezni zlogi in nič več. Šele ko otrok dojame njihov pomen, šele ko razume, da je ma-ma mati, pa-pa oče, da-da ded, šele takrat postanejo v otroškem govoru ti zlogi besede in šele tedaj utegnemo reči, da je otrok spregovoril, da zna govoriti. Kajti te besede so sedaj postale celó stavek, saj otrokov klic ma-ma! pomeni sporočilo in vabilo: mama, pridi! — mama, pomagaj! — mama, vzdigni me! To so tako imenovani enobesedni stavki.

Od takih stavkov pride otrok kmalu do pojmov, kar posamezne besede v prvi vrsti izražajo. Seveda to nikakor še niso splošni pojmi, marveč šele posamezni, individualni. Tako mu npr. beseda »hov« sprva še ne pomeni psa nasploh, ampak le njegovega kužka, njegovo igračo. A v drugem letu že napreduje od posameznih pojmov do splošnih, vendar še ne popolnoma, kajti sprva so otroku vsi moški »ta-ta«, kasneje pa »tic«, ko se mu je prej posrečilo ločiti očeta od drugih moških. Do popolnih splošnih pojmov pa se povzpne otrok šele v tretjem in četrtem letu.

Od poldruega leta dalje začne otrok delati stavke iz več besed. A tudi ti stavki so sprva le izraz afekta, zato so prvi njegovi stavki pač le železni. Ob koncu drugega leta pa že govori tudi proste pripovedne in vprašalne stavke, a šele konec tretjega leta napreduje do zloženega stavka. Ta je najprej priredje brez vsakih veznikov, ti namreč pridejo na vrsto šele kasneje in s tem poleg priredja tudi podredje.

Na prehodu iz tretjega v četrto leto dela otrok predvsem vprašalne stavke, kajti takrat nastopi v njegovem govoru znameniti »zakaj«. Najprej je ta »zakaj« zopet le prikrita želja — zakaj ne smem tega ali onega; šele nato se pojavi tisti

splošni: zakaj to, zakaj ono. Čisto nazadnje dojame otrok kategorijo časa — kdaj, od kdaj, do kdaj.

Med besednimi vrstami nastopijo seveda najprej imena, in sicer samostalniki, za njimi takoj sledi glagol, potem šele druge besedne vrste, med katerimi je posebna težava z zaimki, zlasti z osebnima zaimkoma jaz in ti, kajti otrok nikoli ne reče sebi jaz, marveč rabi le svoje ime. Tako ga pač starši kličejo, a otrok jih dobesedno posnema. Če mu rečemo »ti«, ne zna odgovoriti z »jaz«, marveč rajši ponovi svoje ime. Podobno nam na vprašanje — ali boš — ne zna odgovoriti »bom«, ampak bo rekel »boš«, torej bo zopet ponovil našo besedo. Kar se tiče rabe trdilnih in nikalnih stavkov, je treba ugotoviti, da otrok prej zna delati nikalne stavke kakor trdilne, ker mu je *ne* pač bližji kakor *da*...

Že zgoraj smo ugotovili, da med soglasniki otrok najprej artikulira ustnične in zobne zapornike m, p, b, t in d, medtem ko sta velarna zapornika k in g kasnejša. Med spiranti tvori najprej palatalni j, pozneje dentalne, a nazadnje šele dentalni likvidi l in r, saj mu r zaradi tresenja jezikovne konice dela največjo težavo. Zato ga otrok prav dolgo dobo nadomešča z j ali z l, pa tudi namesto l-a in g-ja dolgo nastopa j. Pogosto pa otrok težko artikulacijo r-a kratko in malo opusti. Od tod izvirajo v otroškem govoru oblike: kjava ali kava za krava, tli za tri, bajon za balon, bjatec za bratec, gejdja za grda, zdjav za zdrav, kuha za kruha, huška za hruška, hvaja za hvala. Prim.: »Hvaja Boju i maki božoj, bjatac Ivica zdjav.« Ante Kovačić, U registraturi II, 1919, str. 13.

NEKAJ ZNAČILNOSTI OTROŠKEGA GOVORA

V besedi so za otroški govor vsekakor najvažnejši poudarjeni zlogi, ker so pač ti najbolj slišni. Zato otrok zlasti sprva izgovarja samo te, med nepoudarjenimi zlogi pa govori le predtonični in posttonični zlog, medtem ko več kakor trizložnih besed sploh ne izgovarja. Pri tem seveda nastopa dolga vrsta elizij in haplogij tako pri posameznih glasovih kakor tudi pri zlogih. Prim.: di za kadi, pan za zaspan, ba za jabolko, tanci za vstani, koti za piškoti, me za mleko, ta za tramvaj, basa za klobasa itd.

Melodijo govora loči že dojenček, saj kaj kmalu razlikuje prijazni govor od osornega, domači govor od tujega. Že od drugega leta dalje loči tudi ritem in ga skuša posnemati. Pri tem se otroci radi z govorom poigravajo tako, da ga potvarjajo, preobračajo besede, brbljajo tjavendan, namenoma prehajajo v latovščino (zakaj miza ni pomita = lajzakate lizamite linite litapomite) ali v patovščino (jaz ti rečem = japaz tipi repečepem). Podobno se poigravajo z rimami, ne glede na to, da iz njih nastajajo popolni nesmisli in pravcate neumnosti: Aci — paci, biza — liza, muca — buca. Tudi preproste matere znajo otroku peti v rimah in tako pospešujejo tvorbo rim pri otrocih. Prim. tole pesmico:

*Dirja, dirja v Kranj
po kostanj,
v Loko
po moko,
v Kamnik
po slamnik,
v Kurjo vas
po par klobas ...*

Zgoraj omenjeni prvi otroški zlogi ma, pa, ba, ta in da imajo hkrati velik pomen za splošno lingvistiko. Tako imamo iz zloga »ma« vrsto besed v vseh indoevropskih jezikih za mater: mama, maia, mam, mater, meter, mati, matar, Mutter. Iz zloga »ba« tudi tele besede za mater: baba, baka, in za očeta: babbo, babajko, baba. Iz zloga »na« besede za mater: nana, nanne, nona, nuna. Iz zloga »pa« besede za očeta: papa, popa, pop, papst. Iz zloga »ta« besede za očeta: tata, ata, tate, tati. Iz zloga »da« besede za starega očeta: dada, deda, ded, dedo, djadja. Iz zloga »pa« besede za jed: pap, papa, papare, papati itd.

Vse te in podobne reduplikacije naštetih in še drugih zlogov in dvozložnih besed so znane tudi slovenskemu otroškemu govoru. Prim.: papa, pape, papati, papanje, pupa, pupati, čič, čiča, čičati, čičanje, luka, lulati, lulanje, kaka, kakati, kak, »to je kak« = pusti, to je grdo!

Prav po reduplikaciji nastanejo v otroškem govoru čisto novi slovenski samostalniki in glagoli, kakršnih kasneje govor odraslih ljudi ne pozna več. Tako je iz otroškega samostalnika »pisa« nastal redupliciran glagol pisa — pisa, podobnega nastanka je glagol teka — teka. Posebno so v otroškem govoru priljubljeni reduplicirani samostalniki za živali, posneti po glasovih, značilnih za te živali. Prim.: mu-mu (krava), hov-hov (pes), gaga (gos), mjav-mjav (mačka), put — put (kokoš) itd.

Jasno je, da so za otroški govor izrednega pomena pomanjševalnice in v zvezi z njimi ljubkovalni izrazi. Pomanjševalnice tvori slovenščina predvsem pri samostalniku, glagolu in pridevniku. Napravljene so bile najprej pri samostalniku, se od tam razširile tudi h glagolu in se kasneje tamkaj popolnoma osamosvojile.

Pri glagolih so posebno plodovite manjšalne pripone -k-, -c- in -lj. Za -k- prim.: sedkati, stopkati, čičkati, proskati, zibkati, papkati, pupkati, lulkati, ujckati, ujčkati, pojčkati, odenčkati, umivčkati, ljubčkati, srčkati. Za -c- prim.: papcati, pupcati, tekcati, ajcati, jokcati, kakcati. Za -lj- prim.: migljati, rezljati, šumljati, skakljati, sekljati, stopicljati, drobencljati, zvončkljati, smehljati se itd.

Pri samostalnikih delamo manjšalnice z znanimi priponomi -e, -ika, -ek, -ka, -ica, -ec, -ca, -ce in -ič. Prim.: otroče, mucika, srček, punčka, steklenička, bradavička, kozica, bratec, klopca, telesce, pobič itd. V naših severnih narečjih je razširjena tudi deminutivna pripona -ej, ki nasploh v knjižnem jeziku ni znana, a jo je vpeljal vanj Prežihov Voranc. Prim.: atej, dedej, ljubej itd.

Pri pridevnikih pa izražajo manjšanje predvsem tele pripone: -at, -ljat, -kast, -ek, -ak + kast, -hen, -ak + hen, -c + hen. Prim.: kiselnat, grenkljat, sivkast, črnkljat, črnkljast, jajčkast, majhen, majcen, majčken, mičken, micen, drobčen, drobčken, pridkan, fletkan, srčkan, luštikan itd.

Za številnimi pomanjševalnicami in ljubkovalnimi izrazi prav malo zaostajajo v otroškem govoru personifikacije, saj otrok od vsega začetka ravna s svojimi igračkami, kakor bi bile živa bitja. Celó deklice pri štirinajstih letih in še čez ravna s svojo »pupo« kot z živo punčko. Od tod tudi raba roditelja za tožilnik pri predmetih. Prim.: daj mi lubčka! daj mi sinčnika! Še posebej pa je ta raba ustaljena pri jedeh in pijačah, ker gre v tem primeru hkrati za delne roditelje. Prim.: mama, kuha! mama, vinčka! Mlekca!

Ljubkovalna imena nastopajo zlasti pri osebnih imenih, kajti pri njih so največ v rabi deminutivna obrazila, razne haplologije in poigravanja z besedami. Naj jih nekaj navedemo: Božo, Medo, Anka, Anica, Ani, Anika, Ančica, Anček,

Joži, Oži, Veri, Zofi, Tilka, Tilček, Anuška, Nuška, Nuši, Nušica, Francelj, Franček, Franček, Franci, Aci itd.

Skoraj vsi lingvisti so mnenja, da je bil prvotni človeški govor verjetno prav tak, kakor je danes otroški govor. Le to je vprašanje, kako se je prvotni govor človeškega rodu razvil, kajti otrok se nauči govoriti od odraslih ljudi, ko jih posluša in jih zato začne tudi posnemati. Glede izvora našega govora danes najbolj prevladuje evolucijska teorija, ki nas uči z indukcijsko metodo in ob primerjanju z otroškim govorom, da je bil prvotni govor podoben govoru današnjih primitivcev in da je bilo delo tisti činitelj, ki je človeka iz gestikulacijskega govora privedel do besednega govora (tako učijo Noire, Jespersen in Wundt).

Berta Golob

INTERPRETACIJA POEZIJE

(Sestavni del literarnoestetske vzgoje na osnovni šoli)

Skoraj ni otroka, ki ne bi na ta ali oni način ljubil pesmi. Večina otrok se z njo že zgodaj spozna in postane jim nežna spremljevalka otroštva. Ta pesem je navadno povezana z melodijo. Razmeroma kmalu pa se seznani otrok tudi z ostalo poezijo in jo vselej navdušeno sprejme. Vezana beseda je vpletena v njegovo igro zelo pogosto tudi v obliko preštevalnic. Z otrokom vred raste in se spreminja tudi odnos do nje. Na splošno velja, da imajo otroci v nižjih razredih snovne šole pesmi še zelo radi. Radi jih bero, deklamirajo in se jih uče na pamet.

Navdušenje za vezano besedo pa skoraj čez noč splahni. V višjih razredih učenci poezije ne doživljajo več izrazito, le redkokdaj se nad pesmijo navdušijo. Ostane jim nedoživeta in nerazumljiva. Neprimerno raje imajo književnost kot slovnico, toda brez navdušenja ostanejo, kadar je na vrsti pesem. Tudi na pamet se je ne nauče več radi. Ujeti so v svet proze, zanimajo jih fabule in napetost dogajanja, pesem pa jim ne sprošča emocionalnosti. Nekateri imajo tudi o pesnikih samih že nezdrave predstave. Pesnik jim pomeni nenavadnega človeka v posebnem odnosu do svoje okolice. Ni se mi primerilo samo enkrat, da so me učenci vprašali, ali je res Prešeren pisal le takrat, kadar je bil pijan (zakaj je pri mnogih ljudeh Prešernova pijanost prerasla njegovo umetnost?) in ali so res pesniki »čudni«¹ ljudje. Če so pri sošolcu odkrili, da je zložil kak verz, so ga s posebnim užitkom zatožili, češ, da piše pesmi, kar naj bi pomenilo, da je odslej z njim nekaj narobe. Le zelo redki učenci so postali zavzeti, toda skriti občudovalci poezije.

V okviru literarnoestetske vzgoje ne moremo in ne smemo mimo interpretacije pesmi, ki je prav v osnovni šoli posebno važna. Tu so že dani pogoji, da se bo mladi človek od poezije daleč odmaknil in se ji kasneje v življenju verjetno nikoli več približal ali pa da jo bo pozitivno doživljal in znal najti zanj polno estetsko vrednost.

Svet poezije je tako globok in raznolik, tako bistven pri etičnem in estetskem osveščanju mladega človeka, da nam mora biti resnično žal, če mu tega